

Fulvia

”Hon ville härska över en härskare”

Den kvinna som, enligt vad Plutarchos skriver i sin biografi över politikern och militären Marcus Antonius, ville göra enligt citatet ovan var Antonius hustru Fulvia Flacca. Fulvia var förmodligen den mäktigaste kvinnan i Rom under 50- och 40-talen f.Kr. Ändå är hon förvånansvärt okänd för eftervärlden. Det finns heller inga porträtt av henne. Det sägs ibland att hon var den första romerska kvinna som finns avbildad på mynt, men om så är fallet är ovisst. Hon nämns knappast heller i samtida texter. Å andra sidan förekommer kvinnor sällan i dessa.

Det vi vet om Fulvia kommer från omnämningen hos Cicero och hos historikerskrivare som Plutarchos, Appianus och Dio Cassius. Cicero, som var samtida med henne, avskydde henne uppenbarligen. Han ogillade hennes äkta män som var hans politiska, och ibland också personliga, fiender – och han hade ingen förståelse för att hon, som kvinna, agerade politiskt. De övriga författarna som nämnt henne, alltså Plutarchos, Appianus och Dio Cassius – levde alla långt senare.

Som så ofta när det gäller personer från antiken vet vi inte exakt när Fulvia föddes, men det var antagligen någon gång om-

kring år 80 f.Kr. Hon tillhörde som medlem av en förnäm plebejisk familj – *gens Fulvia* – samhällets toppskikt. Fulvia föddes i den oroliga tid då den romerska republiken föll sönder; då mäktiga krigsherrar och politiker skaffade sig egna arméer och kämpade om makten i imperiet. Hon var sina föräldrars enda överlevande barn, och antagligen fick hon den uppfostran som passade en romarinna av fin familj: att kunna läsa, skriva och att känna till hur ett förnämt hushåll skulle skötas. Det finns all anledning att tro att hon var en mycket förmögen ung dam.

PUBLIUS CLODIUS PULCHER

Någon gång omkring år 62 f.Kr. blev Fulvia gift med den förnämne patriciern Publius Claudius Pulcher, en uppåtsträvande politiker. Förmodligen var äktenskapet – i vilket det föddes en son och en dotter – lyckligt. Cicero säger i ett av sina tal, och man förstår att han ogillar det, att Fulvia och hennes make ständigt visade sig tillsammans.

Claudius arbetade sig upp inom den romerska politiken. Han lät sig adopteras av en plebej för att kunna bli vald till folktribun, och bytte då namn till Clodius. Han blev alltmer populär hos proletärerna i staden genom den politik han förde – bland annat lagstiftade han om fri utdelning av spannmål till Roms fattiga medborgare. Samtidigt ökade hans impopularitet bland de etablerade politikerna, inte minst hos

Till vänster: Mynt som möjligtvis framställer Fulvia som Nike ovan, med Athena nedan. RPC I 3139. Foto: Classical Numismatic Group, Inc. via Wikimedia Commons.

Den mördade Publius Clodius Pulcher när han hittades på Via Appia. Illustration från ca 1909, okänd konstnär, via Wikimedia Commons. Public domain.

Cicero. Slutet för Clodius blev blodigt: han mördades av en politisk motståndares hejdukar år 52 f.Kr.

Nu agerade Fulvia. En avliden romare skulle prydlig visas upp för begravningsgästerna, innan kroppen kremerades. Fulvia lät i stället, helt öppet, exponera makens misshandlade kropp utanför senatshuset, något som ledde till att Clodius uppretade anhängare släpade ut bänkarna därifrån för att bygga ett likbål. Elden blev så kraftig att det gamla senatshuset brann ner till grunden. Clodius mördare ställdes därefter inför rätta. Den ledande av dem försvarades av Cicero, som emellertid förlorade rättegången.

Något år efter mordet på Clodius blev Fulvia omgift med en av dennes sympatisörer, generalen Gaius Scribonius Curio. Äktenskapet, i vilket en son föddes, blev kort. Redan året därpå, år 49 f.Kr., avled maken i ett krig i Nordafrika.

KAMPEN OM ROMARRIKET

År 47 f.Kr. blev Fulvia gift för tredje gången, nu med politikern och fältherren Marcus Antonius, Julius Caesars närmaste man. Även Marcus Antonius sade sig sympatisera med Clodius idéer. I det äktenskapet föddes två söner.

Vi vet ingenting om varför Fulvia blev gift med någon av sina äkta män. Som traditionen bjöd i Rom var ett äktenskap någonting som arrangerades i överenskommelse mellan brudens far, eller en annan manlig släkting, och brudgummen. Självt hade bruden mycket litet att säga till om.

Kanske hade Fulvia, som tycks ha varit en viljestark kvinna, ändå haft synpunkter på valet av make. Clodius skall hon ju ha varit djupt fäst vid. Och enligt skvaller, förmedlat av Cicero, hade hon och Marcus Antonius haft ett förhållande innan de blev gifta.

Fulvia måste på alla sätt ha varit den idealiska hustrun för en äregirig och uppåtsträvande militär och politiker som Marcus Antonius. Hon var rik, hon hade utmärkta kontakter med sin förste makes anhängare och hon var – vilket var viktigt i Rom under denna tid – en fruktsam kvinna. Hennes fyra söner skulle kunna spela viktiga roller i det politiska spelet, och hennes dotter kunde giftas bort med en lämplig allierad till styvfadern.

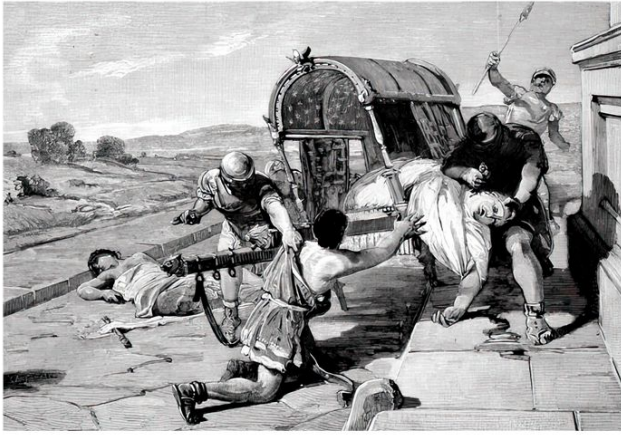
När Caesar mördades den 15 mars år 44 f.Kr. såg Marcus Antonius sig som den givne efterträdaren. Besvikelsen måste ha varit enorm när diktatorns testamente öppnades och visade att inte bara Caesars förmögen-

het utan också hans armé skulle tillfalla den unge Gaius Octavius, Caesars systerdotter – mannen som eftervärlden känner som romarrikets förste kejsare, Augustus. Motsättningarna mellan dem som sympatiserade med Caesars mördare och Caesars anhängare ledde till blodiga inbördeskrig. Dessa skulle så småningom komma att följas av en öppen maktkamp mellan Marcus Antonius och Octavianus om makten över romarriket.

Den konflikten låg dock ännu i framtiden när Marcus Antonius, Octavianus och en tredje general och krigsherre, Lepidus, år 43 f.Kr. bildade ett triumvirat för att säkra ledningen över republiken. För att bekräfta denna blev Marcus Antonius

Marcus Antonius tal vid Caesars begravning.
Oljemålning av George Edward Robertson, ca 1894–1895. Foto: Hartlepool Museums and Heritage Services, via Wikimedia Commons.
Public domain.

Cicero som blir utdragen från sin vagn och mördad av Marcus Antonius män. Illustration från ca 1880, okänd konstnär, via Wikimedia Commons. Public domain.

unga styvdotter Clodia Pulchra samma år bortgift med den unge Octavianus. Äkten-skapet fullbordades aldrig. Suetonius berättar att Octavianus skilde sig från henne ”innan hon hunnit förlora sin jungfrudom”. Fulvia skall ha sett det som en ren förolämpning att få tillbaka sin orörda dotter, och som någonting som ytterligare skärpte den fiendskap som fanns mellan henne och Octavianus. Vad Fulvia tyckte om Octavianus vet vi egentligen inte, men som gift med Marcus Antonius – Octavianus rival om makten – var hon för honom definitivt *guilty by association*.

MAKT, PENGAR OCH GRYMHET

Triumviratets krigsherrar behövde pengar för att kunna betala sina arméer. Man tog därför till två medel: dels drev man in extra skatter, dels satte man upp så kallade proskriptionslistor över dem som pekades ut som statens fiender. Några av skatterna riktade sig mot Roms mest förmögna kvinnor. Dessa hade aldrig tidigare behövt betala skatt, och beslutet följdes av protester. Man vände sig till Marcus Antonius mor och till Octavianus syster – kunde de påverka män-

nen? De vände sig också till Fulvia som, till skillnad från de båda andra kvinnorna, vägrade lyssna på de protesterande. Varför gjorde hon detta? Var det för att hon sympatiserade med triumviratets krav på pengar? Eller var det för att indirekt ge Octavianus, som uppenbart tagit avstånd från hennes dotter, en knäpp på näsan: se, jag gör som jag vill och är inte som din syster. Resultatet av protesterna blev i vilket fall som helst att färre av de förmögna kvinnorna beskattades.

Proskriptionslistorna omfattade endast män. Den vars namn återfanns på en sådan kunde saklöst mördas, och hans eventuella förmögenhet konfiskerades av staten. Mördaren straffades inte, tvärtom blev han belönad. En av dem som återfanns på proskriptionslistorna var Cicero som dödades i december år 43 f.Kr. För att inkassera sin belöning förde mördaren Ciceros avhuggna huvud till Rom. Dio Cassius berättar att Fulvia då upprepade gånger stack sin hårnål genom den döde talarens tunga. Var detta en hämnd för att Cicero så många gånger talat mot Clodius och Marcus Antonius i senaten? Den makabra händelsen, om den nu är sann, har långt senare målats av den ryske konstnären P. A. Svedomskij. Tavlan visar Fulvia, med ett nästan erotiskt lystet leende på läpparna, när hon just har stuckit två nålar genom tungan på den döde talaren.

Fulvia hade rykte om sig att vara såväl grym som girig. Om det som berättas om henne är sant, skall hon ha närvarat när Marcus Antonius lät avrätta soldater som gjort myteri. Hon skall ha sysslat med ljus-skygga affärer och hon påstås ha angivit en person under proskriptionerna för att kunna lägga beslag på hans egendom. Det är möjligt att hon var både grym och girig. (Dock är den främsta källan till sådana uppgifter Cicero.)

DET PERUSISKA KRIGET

Hösten år 42 f.Kr. kämpade Octavianus och Marcus Antonius i Grekland mot Caesars mördare och deras arméer. Här pågick också en mera dold, än så länge lågintensiv, kamp mellan dessa båda om makten i Rom. Samtidigt befann sig Fulvia på den italienska halvön. Här reste hon, tillsammans med sina barn, runt för att vinna de romerska soldaternas sympati för Marcus Antonius – och för att vända dem mot Octavianus.

Tillsammans med Marcus Antonius bror, Lucius Antonius, trummade hon samman åtta legioner (närmare 50 000 man), som skulle kämpa för hennes make. Nu följde under vintern 41–40, den konflikt som är känd som det perusiska kriget, under vilket Lucius Antonius trupper belägrades i Perugia (nuvarande Perugia) av Octavianus armé. Fulvia var inte på plats där kriget utspelades, men var ju ansvarig för att soldater trogna Marcus Antonius rekryterats.

I antikens krigsföring ingick bland annat att soldater med hjälp av slungor skickade iväg projektiler, som ibland kunde bestå av bly, mot fienden. I samband med utgrävningar har sådana från det perusiska kriget hittats. På några av dem finns grova texter riktade mot just Fulvia, inristade i den mjuka metallen. Till exempel: ”Jag siktar mot Fulvias klitoris.” Varför skrevs en sådan text, mot en kvinna som ändå inte kunde träffas av projektilen? Var det på Octavianus order? Eller på order av någon som ville ställa sig in hos honom?

Kriget blev kort och slutade med en seger för Octavianus. Men vad låg bakom just detta krig? Här fanns helt klart rivaliteten om makten i Rom mellan Octavianus och Marcus Antonius. Antika författare tar emellertid också upp Fulvias ärelystnad. Som kvinna kunde hon inte nå politisk eller

militär framgång, men hon kunde kämpa för sin make och för sin svåger, Lucius Antonius. Andra skäl som lyfts fram är mera personliga. Fulvias agerande i konflikten var kanske en hämnd mot Octavianus för att han skickat tillbaka hennes dotter. Eller kunde kriget kanske vara ett försök från Fulvias sida att rädda sitt äktenskap? Marcus Antonius kvinnoaffärer hade alltid varit många. Hösten år 42 f.Kr. hade han dessutom träffat Egyptens drottning Kleopatra och inlett ett förhållande med henne.

SLUTET

Efter nederlaget i det perusiska kriget flydde Fulvia till Grekland. Hon mötte Marcus Antonius i Athen, men blev tillsagd att återvända hem. Det gjorde hon inte. Något senare dog hon, okänt av vad, i Sikyon nära Korinth år 40 f.Kr.

Marcus Antonius fortsatte till Rom. Nu passade det hans politiska strävanden att närma sig Octavianus. Fiendskapen dem emellan behövde slätas över. Så fick Fulvia ensam bära skulden, inte bara för kriget vid Perugia, utan också för all annan osämja som kunde ha funnits mellan de två krigsherrarna. De vände blad och slöt en ny allians som bekräftades genom ett äktenskap. Nu mellan Octavianus syster Octavia – som just blivit änka – och Marcus Antonius.

En romersk kvinna förväntades att på alla sätt gynna männen i familjen: maken, sönerna, och kanske också bröderna. Hon skulle använda de nätverk hon hade byggt upp genom väninnor och bekanta, där hon drog i de trådar som stod henne till buds. Men detta skulle ske diskret inom hemmets fyra väggar, inte offentligt och absolut inte genom att agera öppet politiskt. Kejsar Augustus hustru Livia skulle senare visa sig kunna hantera detta med bravur.

Fulvia med Ciceros huvud. Oljemålning av Pavel Svedomsky från 1898. Foto via Wikimedia Commons. Public domain.

Det gjorde inte Fulvia. Öppet tog hon ställning, både för sin förste make Clodius och för Marcus Antonius. Hon lät visa upp den döde Clodius misshandlade kropp – och hetsade förmodligen därigenom hans anhängare till våld. Och hon gick ytterligare ett steg längre när hon lät värva soldater åt Marcus Antonius. Sådant gjorde inte en kvinna ostraffat.

En vanlig härskarteknik för att sätta en kvinna på plats är att antingen utmåla henne som sexuellt lössläppt, eller som grym och hänsynslös. Visserligen påstods Fulvia ha haft en utomäktenskaplig förbindelse med Marcus Antonius, men det är för sin grymhet hon har blivit känd för eftervärlden. Njöt hon verkligen, vilket det påstås, av att se när Marcus Antonius disciplinerade sina soldater genom att utdöma dödsstraff? Stack hon sin hårnål genom den döde Ciceros tunga? Angav hon personer under proskriptionerna för att kunna lägga beslag på deras egendomar? Det kan vi inte

veta. Helt klart tycks hon ha varit en kvinna som inte visste sin plats, som agerade och som tog egna initiativ. Hon var kanske helt enkelt en kvinna före sin tid – en som väl skulle ha kunnat mäta sig med kejsartidens starka kvinnor.

LÄSTIPS

Mycket är hämtat ur Eva Queckfeldt, *Rommarrikets kvinnor. Makt, mord och moderskap*, Historiska Media, Lund 2023. Om Fulvia finns också Celia E. Schultz, *Fulvia. Playing for Power at the End of the Roman Republic*, Oxford University Press, Oxford 2021. Fulvia nämns utförligt i Adrian Goldsworthy, *Augustus: en biografi*, Historiska Media, Lund 2014. Liksom i Plutarchos, *Fem biografier* (översättning från grekiskan med kommentar av Ingemar Lagerström och med inledning av Göran Hägg), Norstedts, Stockholm 2010.

Eva Queckfeldt är filosofie doktor i historia med lång erfarenhet av undervisning vid Lunds universitet. Hon har skrivit ett flertal böcker om antikens Rom.